14/09/2025

Τίμιος Σταυρός, ο θάνατος του θανάτου – Του Μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας Ειρηναίου

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας

Στην εφαρμογή του σχεδίου του Θεού μέσα στην ανθρώπινη ιστορία ο κόσμος βίωσε δύο μεγάλα και δυσνόητα θαύματα. Πρώτον, ένα Θεό να κατεβαίνει από τον ουρανό στη γη· και δεύτερον, αυτόν τον Θεό ως άνθρωπο τέλειο να πεθαίνει πάνω στο Σταυρό.

Το πρώτο, ήταν σχέδιο της σοφίας και της δύναμης του Θεού και το δεύτερο έργο της άκρας αγάπης Του για τον άνθρωπο. Στο πρώτο θαύμα, δηλαδή στην γέννηση του Θεού ως ανθρώπου, έγινε πανηγύρι σε ουρανό και γη. Χάρηκε όλη η κτίση, άγγελοι έψαλαν δοξολογία. Ποιμένες χόρευαν από χαρά για τη σωτηρία. Σοφοί και Βασιλείς από την ανατολή ήλθαν να προσκυνήσουν τον Βασιλέα των Βασιλέων και

την Σοφία των σοφών.

Στο δεύτερο όμως θαύμα έχουμε ένα τελείως διαφορετικό σκηνικό. Ο Θεάνθρωπος πεθαίνει καταδικασμένος ως κακούργος πάνω στον Σταυρό. Δίπλα του μόνο δυο ληστές και μπροστά του μία μικρή ομάδα συγγενών – μαθητών που θρηνούν με πρώτη την Παναγία.

Η πρώτη νύχτα, δηλαδή της Γέννησης, ήταν η πιο φωτεινή και λαμπρή. Ήταν πρόξενος χαράς και αγαλλίασης. Η δεύτερη, ήταν ημέρα η πιο σκοτεινή στην ανθρώπινη ιστορία. Στην πρώτη (Γέννηση) ο Θεός ευεργέτησε τον άνθρωπο με όλη την δύναμη και αγάπη Του. Στην δεύτερη (Σταύρωση) ο άνθρωπος μέσα από την κακία και την παρανομία του ανταποδίδει στο Θεό χολή αντί του μάννα.

Πόσο παράλογο, πόσο απάνθρωπο, πόσο τραγικό. Ο άνθρωπος σταυρώνει τον Θεό του και ο Θεός της αγάπης ακόμη και εκείνη την ώρα εκφράζει το μεγαλείο της αγάπης Του «ἄφες αὐτοῖς˙ οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι»1.

Ο Χριστός όμως ήξερε πως ήλθε στη γη ως άνθρωπος, μόνο για ένα λόγο. Για να σταυρωθεί. Η θυσία Του ελευθέρωσε τον άνθρωπο από την αμαρτία και η Ανάστασή Του από τον θάνατο. Πέθανε, δηλαδή, πάνω στον Σταυρό για να ζήσει ο άνθρωπος.

Γράφει ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός:

«Κάθε πράξη και θαυματουργία του Χριστού είναι μεγάλη και θαυμαστή. Από όλα όμως θαυμαστότερο είναι ο Σταυρός Του. Και αυτό γιατί ο θάνατος καταργήθηκε μόνο με τον Σταυρό του Χριστού, ο Άδης κατανικήθηκε και η αμαρτία του προπάτορα συγχωρέθηκε. Μας δόθηκε η ανάσταση και η δύναμη να περιφρονούμε τα παρόντα, ακόμη και τον ίδιο τον θάνατο. Οι πύλες του παραδείσου ανοίχθηκαν, η ανθρώπινη φύση κάθισε – με την ανάληψη του Χριστού ως ανθρώπου – στα δεξιά του Θεού γίναμε τέκνα του Θεού και κληρονόμοι Του. Όλα αυτά έχουν κατορθωθεί με το Σταυρό»2.

Για όλους τους ανωτέρω λόγους ο Σταυρός έγινε το σωτήριο σύμβολο της Εκκλησίας και κάθε χριστιανού. Ο Γολγοθάς έγινε το σημείο που πατώντας πάνω βλέπεις τον Παράδεισο. Ο θάνατος του Χριστού ήταν για μας κάτι πιο ουσιαστικό από την ζωή Του. Επειδή πέθανε για τις αμαρτίες μας και αναστήθηκε για την σωτηρία μας. Γι’ αυτό και η Εκκλησία μας κηρύσσει τον Ιησού Χριστό «καὶ τούτον ἐσταυρωμένον»3. Για τον λόγο αυτό καθιέρωσε τέσσερις εορτές αφιερωμένες στο Σταυρό. Την Παγκόσμια Ύψωση, στις 14 Σεπτεμβρίου, την εν ουρανώ εμφάνιση του σημείου του Σταυρού, στις 7 Μαΐου, την πρόοδο του Τιμίου Σταυρού, την 1η Αυγούστου. Επίσης, καθιέρωσε την εορτή της Κυριακής της Σταυροπροσκυνήσεως

στην μέση της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Η αρχαιότερη εορτή αφιερωμένη στον Τίμιο Σταυρό είναι αυτή της Παγκόσμιας Ύψωσης, η οποία ανήκει στον κύκλο των Δεσποτικών εορτών και στον κύκλο των ακίνητων. Από πολύ νωρίς η Εκκλησία καθιέρωσε την εορτή της Ύψωσης, η οποία συνδέεται με τις δύο επίσημες ανυψώσεις του Τιμίου Σταυρού, την πρώτη από τον Πατριάρχη Μακάριο στις 14 Σεπτεμβρίου του 335 μ.Χ. στα Ιεροσόλυμα προς ευλογία και αγιασμό του πιστού λαού και την δεύτερη από τον Πατριάρχη Ζαχαρία στις 14 Σεπτεμβρίου του 630 μ.Χ. μετά από την λεηλασία και την κλοπή του Σταυρού από τους Πέρσες το 629 μ.Χ. και την επάνοδό του από τον αυτοκράτορα Ηράκλειο.

Έχει διαμορφωθεί η άποψη ότι κατά την εορτή της Ύψωσης εορτάζουμε την ύψωση του Σταυρού από τον Πατριάρχη Μακάριο αμέσως μετά την θαυματουργική εύρεση Του από την βασιλομήτωρα Ελένη το 326 μ.Χ.. Όντως η Αγία Ελένη, έρχεται στα Ιεροσόλυμα και βρίσκει τον Σταυρό του Κυρίου και ανεγείρει ναό, ο οποίος εγκαινιάζεται στις 13 Σεπτεμβρίου του 335 μ.Χ. από τον Πατριάρχη Μακάριο. Αμέσως μετά την εύρεση του Τιμίου Ξύλου η Αγία Ελένη μαζί με τα μέλη της συγκλήτου Τον προσκυνούν. Ήταν αδύνατο, όμως, όλος ο λαός να προσκυνήσει και για το λόγο αυτό, ο Πατριάρχης Μακάριος, ανήλθε στον άμβωνα και εκεί υψώνει τον Σταυρό του Χριστού και ο λαός βλέποντάς Τον με δέος και ευλάβεια έψαλλε το «Κύριε ελέησον» με αποτέλεσμα, σύμφωνα αυτήν την εσφαλμένη γνώμη, να επικρατήσει η εορτή της Ύψωσης. Αυτή όμως η εορτή της Ύψωσης αμέσως μετά την εύρεση του Σταυρού, την οποία η Εκκλησία μας τιμάει στις 6 Μαρτίου, είναι στην πραγματικότητα η εορτή της Σταυροπροσκυνήσεως, όπως και θα αναφερθεί στη συνέχεια.

Η πρώτη Ύψωση, που εορτάζει η Εκκλησία κατά την ημέρα της Παγκοσμίου Ύψωσης του Σταυρού την 14ην Σεπτεμβρίου, είναι αυτή επί Πατριάρχου Μακαρίου και συνδέεται ιστορικά με τα εγκαίνια του Πανίερου ναού της Αναστάσεως στις 13 Σεπτεμβρίου του 335 μ.Χ.. Πλήθος κληρικών και πιστών είχαν προσέλθει στα Ιεροσόλυμα για να συμμετέχουν στο μεγάλο αυτό γεγονός και έτσι ο Πατριάρχης Μακάριος την επόμενη ημέρα, δηλαδή στις 14 Σεπτεμβρίου υψώνει, για δεύτερη φορά ιστορικά, τον Σταυρό του Κυρίου έτσι ώστε να Τον δουν και να Τον προσκυνήσουν όλοι. Εδώ λοιπόν ανάγεται η γένεση της εορτής της Παγκοσμίου Ύψωσης και η σύνδεσή της με τα εγκαίνια του ναού.

Όσον αφορά την δεύτερη ύψωση του Σταυρού, η οποία τοποθετείται χρονολογικά περίπου τριακόσια έτη μετά την πρώτη ύψωση, μεταφερόμαστε ιστορικά στην εκστρατεία των Περσών στην Παλαιστίνη περί το 614 μ.Χ. όπου λεηλατούν τους Αγίους Τόπους και κλέβουν τον Τίμιο Σταυρό. Ο Αυτοκράτορας Ηράκλειος ξεκινάει

εκστρατεία κατά των Περσών περί το 626 μ.Χ., όπου κατατροπώνει, παίρνει τον Τίμιο Σταυρό και Τον επαναφέρει στα Ιεροσόλυμα. Συγκινητικό είναι το γεγονός ότι φέροντας στον ώμο του το Τίμιο Ξύλο εισήλθε με λιτανεία στο Ναό της Αναστάσεως και Τον παρέδωσε στον Πατριάρχη και εν συνεχεία ο Πατριάρχης Τον ύψωσε πανηγυρικά ψάλλοντας κλήρος και λαός το Απολυτίκιο της εορτής «Σώσον Κύριε τον λαόν σου…».

Ο Άγιος Νεκτάριος αναφέρεται εκτενώς σε αυτό το γεγονός:

«Χοσρόης ο των Περσών αρχηγός, κατακυριεύσας της Παλαιστίνης και Ιερουσαλήμ, ήγαγε πολλούς χριστιανούς αιχμαλώτους εις Περσίαν, εν οις και τον Πατριάρχην Ζαχαρίαν, ους επί 14 όλα έτη κατεκράτει παρ’αυτώ συγχρόνως δε αφαρπάσας έφερε μεθ’ εαυτού και το ήμισυ ξύλον του Τιμίου Σταυρού. Κατά του Χοσρόου εξεστράτευσεν ο Αυτοκράτωρ Ηράκλειος και κατετρόπωσεν αυτόν, ηλευθέρωσε της αιχμαλωσίας τον Πατριάρχην και τους συναιχμαλώτους αυτώ και το ξύλον του Σταυρού. Επειδή δε ο Αυτοκράτωρ πριν εκστρατεύσει εκ Κωνσταντινουπόλεως προσέταξεν να τελεσθή καθ’ άπασαν την Πόλιν δέησις προς τον Θεόν, ην ο Πατριάρχης ετέλεσε μεθ’ όλου του κλήρου και εν η παρίστατο και ο Αυτοκράτωρ κατανυκτικώς παρακολουθών και το πλήθος των χριστιανών και ηυχήθησαν υπέρ της νίκης του αυτοκράτορος και των στρατευμάτων αυτού, και της απελευθερώσεως του τιμίου ξύλου και των αιχμαλώτων, μετά την, ένδοξον κατά των Περσών νίκην και την απελευθέρωσιν του Σταυρού και των αιχμαλώτων, φόρον ευγνωμοσύνης τω Θεώ αποτίων ο βασιλεύς προσέταξεν ίνα ενιαυσίως τελήται η ανάμνησις της και το δεύτερον ανυψώσεως του Τιμίου Σταυρού εν Ιεροσολύμοις της γενομένης μετά την επιστροφήν αυτών εκ του πολέμου. Η δευτέρα αυτή ύψωσις εγένετο επί Ζαχαρίου εν Ιεροσολύμοις, εκείθεν δε και καθ΄όλον το κρατος και τελήται μέχρι σήμερον»4.

Άρα η εορτή της Ύψωσης αποκτά πλήρη λαμπρότητα μετά τη δεύτερη ιστορικά Ύψωση το 630 μ.Χ. επί Πατριάρχου Ζαχαρίου στα Ιεροσόλυμα και εν συνεχεία εξαπλώνεται σε Ανατολή και Δύση περί τα μέσα του 7ου αιώνος μ.Χ. και καταχωρείται ως ξεχωριστή εορτή με πλήρη ασματική ακολουθία στα λειτουργικά βιβλία της Εκκλησίας. Στην εξάπλωση και διάδοση της εορτής συνέβαλε και η μεταφορά τμήματος του Τιμίου Ξύλου από τα Ιεροσόλυμα στην Κωνσταντινούπολη περί το 634- 635 μ.Χ. όπου ήταν η πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας, αλλά και λειτουργικό κέντρο της Εκκλησίας.

Ο Άγιος Νεκτάριος λέει χαρακτηριστικά «...Από της εποχής, όμως, του Ηρακλείου η εορτή της υψώσεως του Σταυρού κατά πάσας τας εκκλησίας της Ανατολής εγένετο γενικωτάτη. Συγχρόνως εγένετο ασπαστή και υπό του Πάπα Ονωρίου και εξηπλώθη ανά πάσας τας Εκκλησίας της Δύσεως»5.

Άρα η εορτή της Παγκοσμίου Ύψωσης ανάγει την γένεσή της στις αρχές του 4ου αιώνα στα Ιεροσόλυμα, ύστερα από την εύρεση του Σταυρού του Χριστού περί το 326 μ.Χ. από την Αγία Ελένη, αλλά και τα εγκαίνια του Πανίερου Ναού της Αναστάσεως στις 13 Σεπτεμβρίου του 335 μ.Χ., όπου την επόμενη ημέρα, δηλαδή την 14ην Σεπτεμβρίου του 335 μ.Χ. τελείται η ιστορική ύψωση του Τιμίου Σταυρού από τον Πατριάρχη Μακάριο στα Ιεροσόλυμα. Με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε χρονικά έως και τα μέσα του 7ου αιώνα, όπου επικράτησε πλήρης ακολουθία στα λειτουργικά βιβλία και εξαπλώθηκε σε Ανατολή αλλά καις τη Δύση, μετά από τη δεύτερη ιστορική ύψωση του Σταυρού από τον Πατριάρχη Ζαχαρία στα Ιεροσόλυμα στις 14 Σεπτεμβρίου του 630 μ.Χ. και την μεταφορά του Τιμίου Ξύλου από τα Ιεροσόλυμα στην Κωνσταντινούπολη το 634 – 635 μ.Χ.

Η Εκκλησία μας όμως δεν μένει στα ιστορικά γεγονότα. Χρησιμοποιεί τον χρόνο και την ιστορία για να οδηγήσει τον άνθρωπο στην σωτηρία και στην πέρα του χρόνου ζωή.

Και για την σωτηρία του καθενός μας ο τόπος συναντήσεως μας με τον Χριστό είναι ο Γολγοθάς και ο τρόπος είναι η σταύρωσή μας. Είναι η σταύρωση των παθών μας με πρώτο τον εγωισμό μας ο οποίος γεννά όλα τα υπόλοιπα πάθη που μας οδηγούν στον πνευματικό θάνατο.

Στα 33 χρόνια της επίγειας ζωής του ο Χριστός δεν αναζήτησε ποτέ του δόξα, την εξουσία, τα υλικά αγαθά. Ο ίδιος περιφρονήθηκε, απορρίφθηκε, ταπεινώθηκε, προδόθηκε, σταυρώθηκε. Αυτός είναι ο μόνος δρόμος που αν ακολουθήσει ο καθένας μας θα Τον συναντήσει. Στενός και τεθλιμμένος, αλλά οδηγεί στον Χριστό και δια του θανάτου στην Βασιλεία των Ουρανών.

Όποιός θέλει τον ακολουθεί, αλλά ο τρόπος είναι ένας: «ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν». Δηλαδή ταπείνωση, υπακοή, σιωπή. Αυτό σημαίνει ακολουθώ τον Χριστό, ζω τον τρόπο Του, την πορεία Του, το πάθος Του, την Σταύρωσή Του, για να ζήσω την ανάστασή μου. Ο Χριστός μεταμορφώνει κάθε δοκιμασία μου ψυχική και σωματική σε ανάσταση και Πάσχα. Όταν ανέβω στον σταυρό μου, τότε αρχίζει η αληθινή μου ζωή.

Κλείνοντας το μικρό αυτό κείμενο για την μεγάλη εορτή της Υψώσεως του Τιμίου

Σταυρού μεταφέρω τα τελευταία λόγια του επικήδειου λόγου που εκφώνησε ο διαπρεπής μαθηματικός και αστρονόμος Guillaume Bigourdan στις 17 Ιουλίου 1912 στο Παρίσι προς τον μεγάλο Γάλλο μαθηματικό και φυσικό Jules Henri Poincaré.

Λέει λοιπόν ο ομιλητής: «Δεν σου απευθύνω τον τελευταίο χαιρετισμό, αλλά σου λέω καλή συνάντηση στην πέραν του τάφου ζωή, την οποία το λογικό βλέπει, η καρδιά μαντεύει και ο Θεός δια του Σταυρού δημιούργησε αθάνατη ειρήνη σε όλους τους εργάτες του καλού».

1 Λούκ. 23, 34.

2 Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, «Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως», απόσπασμα από το κεφάλαιο «Για τον σταυρό και συμπληρωματικά για την πίστη», Εκδόσεις Π. Πουρνάρα.

3 Α’ Κορ. 2, 2.

4 Αγίου Νεκταρίου Κεφαλά, επισκόπου Πενταπόλεως, «Ιστορική μελέτη περί του Τιμίου Σταυρού», σελ. 31, Αθήνα 1914.

5 Αγίου Νεκταρίου Κεφαλά, επισκόπου Πενταπόλεως, «Ιστορική μελέτη περί του Τιμίου Σταυρού», σελ. 32, Αθήνα 1914.